Samen voor geïnspireerd goed onderwijs

Alleen verzonden per email
Ter attentie van de leden van de Vaste Kamercommissie voor OCW

datum	12 oktober 2026	telefoon	06-30617460
onderwerp	Commissiedebat Stichting, sturing en toezicht d.d. 14 oktober 2026	e-mail	dbaars@verus.nl

Geachte leden van de Commissie voor OCW,

Op woensdag 14 oktober a.s. spreekt u met staatssecretaris Tielen over stichting, sturing en toezicht in het funderend onderwijs. Thema's die raken aan veel verschillende deelterreinen, zie ook de grote diversiteit in de geagendeerd de stukken. De thema's raken ook alle drie aan artikel 23 van de Grondwet, waarin de overheidszorg voor het onderwijs en de vrijheid voor het particulier initiatief om een school te starten samenkomen. Verus hecht zeer aan het laatste[1], maar ziet ook een belangrijke rol voor de overheid in relatie tot het onderwijs.

Bij de manier waarop de overheidszorg zich al jaren manifesteert hebben wij echter grote vraagtekens. Die 'zorg' uit zich namelijk in steeds meer sturing en gedetailleerdere voorschriften. Het aantal deugdelijkheidseisen en het bijbehorende inspectietoezicht is sterk toegenomen. Ook op andere manieren probeert de overheid steeds gerichter te sturen. Het IBO-rapport Sturing op onderwijskwaliteit uit 2022 brengt deze ontwikkeling in kaart. De toegenomen sturing van de afgelopen jaren heeft echter niet geleid tot een hogere onderwijskwaliteit. Voor taal en rekenen is de kwaliteit volgens verschillende onderzoeken en rapporten zelfs afgenomen. Wij denken daarom dat een andere benadering nodig is. Immers, de tot nu toe genomen stappen lijken niet het gewenste effect te hebben gehad. 'Meer van hetzelfde' zal dan ook niet werken. We pleiten daarom voor

- een fundamentele dialoog over het waartoe van het onderwijs;
- een op de resultaten van deze dialoog afgestemd(e) sturing en toezicht;
- een pas op de plaats waar het gaat om uitbreiding van sturings- en toezichtinstrumenten.

Hieronder werken wij deze oproep verder uit.

1. Het debat over sturing is losgezongen van het gesprek over goed onderwijs

Het debat over sturing en toezicht in het funderend onderwijs dreigt te worden gereduceerd tot een discussie over instrumenten: meer toezicht, gerichtere bekostiging, scherpere verantwoording of

[1] Op de agenda van het debat van 14 oktober staat ook een stuk over handhaving van de leerplichtwet i.r.t. thuisonderwijs. Volgens Verus is de consequentie van artikel 23 dat ouders de ruimte toekomt om te kiezen voor deze vorm van onderwijs. Hierbij past proportioneel toezicht, toegesneden op het specifieke karakter van thuisonderwijs Wij gaan hier in deze inbreng niet verder op in, maar zijn uiteraard wel bereid om ons standpunt toe te lichten.

aanvullende interventiemogelijkheden. Daarmee verdwijnt de meest fundamentele vraag uit beeld: waartoe dient goed onderwijs? Zolang hierover geen helder en gedeeld verhaal bestaat, bestaat het risico dat nieuwe sturingsmaatregelen vooral leiden tot meer sturingsoverload, zonder een bijdrage te leveren aan het oplossen van reële problemen.

Dat risico wordt versterkt doordat onderwijs in de politieke arena vaak lijkt te worden begrepen als een meetbaar proces dat met de juiste input tot de gewenste output zal leiden. Scholen zijn echter geen uitvoeringsorganisaties van centraal beleid, maar levende gemeenschappen met een maatschappelijke en pedagogische opdracht, waarin dagelijks wordt gewerkt aan de vorming jonge mensen. Onderwijs laat zich daarom niet volledig organiseren volgens een logica van planning, controle en voorspelbaarheid.

Een toekomstbestendig debat over sturing dient dus altijd te beginnen bij een bredere visie op goed onderwijs. Goed onderwijs omvat vanzelfsprekend kennis en vaardigheden, maar draagt ook bij aan persoonsvorming, gemeenschapsvorming en het leren dragen van verantwoordelijkheid voor de democratische samenleving. Pas wanneer er overeenstemming bestaat over deze bredere opdracht, kan een zinvol gesprek worden gevoerd over de vraag welke vormen van sturing daarbij passen.

2. Het onderwijsbestel wordt niet gekenmerkt door te weinig sturing, maar door een gebrek aan samenhang

De afgelopen decennia werd het onderwijsbestel gekenmerkt door een voortdurende uitbreiding van toezicht, verantwoordingsverplichtingen, subsidiestromen, kwaliteitskaders en beleidsprogramma's. Steeds opnieuw werd aan bestaande instrumenten een nieuwe laag toegevoegd, vaak vanuit de begrijpelijke wens om maatschappelijke problemen sneller en effectiever aan te pakken.

Het resultaat is echter een stelsel geworden waarin verantwoordelijkheden diffuus raken en scholen en besturen een groeiend deel van hun tijd besteden aan verantwoording, afstemming en naleving. De opeenstapeling van sturingsmechanismen heeft niet vanzelf geleid tot meer samenhang of aantoonbaar betere kwaliteit. Integendeel, zij vergroot het risico dat aandacht verschuift van de onderwijspraktijk naar de systemen rondom die praktijk. Want, dit is niet alleen merkbaar op bestuursniveau – dit sijpelt door tot in de klas.

Daarom is terughoudendheid nodig bij de veronderstelling dat meer centrale sturing automatisch betere resultaten oplevert. Goed onderwijs ontstaat niet door steeds verfijndere beheersing, maar door vakmanschap, professionele ruimte en het vermogen van scholen om in hun eigen context verantwoordelijkheid te nemen. Want, bij vrijheid hoort verantwoordelijkheid. Dat vraagt niet om nóg een nieuw instrument, zoals gerichte bekostiging, maar om een kritische herbezinning op bestaande vormen van sturing en de vraag of deze daadwerkelijk bijdragen aan de kwaliteit en bedoeling van het onderwijs.

3. Een toekomstbestendig bestel vraagt om fundamentele doordenking

Wij pleiten dus voor een fundamentele doordenking van sturing in het onderwijs. Niet de vraag hoeveel vrijheid scholen moeten krijgen of hoeveel grip de overheid moet hebben, zou centraal moeten staan. De kernvraag is hoe we voorkomen dat het onderwijsbestel gevangen raakt in een steeds verdergaande logica van beheersing, want goed onderwijs ontstaat uiteindelijk niet uit controle.

De onderwijsvrijheid die scholen op basis van artikel 23 van de Grondwet (vrijheid van stichting, richting én inrichting) hebben is een voorwaarde voor kwaliteit, omdat scholen daardoor in hun eigen context en vanuit hun eigen visie kunnen werken aan maatschappelijke en eigen opgaven. Een toekomstbestendig onderwijsbestel vraagt om een overheid die duidelijke publieke doelen formuleert, maar tegelijkertijd voldoende ruimte laat aan scholen en onderwijsmensen om die opdracht in de praktijk waar te maken. Juist doordat scholen in hun eigen context kunnen handelen vanuit een eigen visie op goed onderwijs en goed (samen)leven ontstaat ruimte voor eigenaarschap, pedagogische professionaliteit en maatschappelijke pluriformiteit. Die ruimte is niet bedoeld om zich te onttrekken aan publieke verantwoordelijkheid, maar om die verantwoordelijkheid op een betekenisvolle manier vorm te geven. Daar hoort dus op bij het pro-actief verantwoordelijk hierover afleggen aan de maatschappij. Niet vanuit de druk van een systeem, maar vanuit eigenaarschap in het oppakken van de eigen opdracht.

4. Een vernieuwde visie op sturing heeft consequenties voor het toezicht

Zoals ook blijkt uit de voor uw Commissiedebat geagendeerde brief over ontwikkelingen in het toezicht op het funderend onderwijs werkt de Onderwijsinspectie op dit moment aan nieuwe onderzoekskaders. Wat ons betreft komt deze vernieuwing eigenlijk te vroeg. Niet voor niets schrijven de bewindspersonen dat het de bedoeling is "*dat de onderzoekskaders niet alleen aansluiten bij het wettelijk kader, maar ook bij breed in het onderwijsveld heersende opvattingen over kwaliteit en continuïteit van het onderwijs en over de rol van de inspectie in de beoordeling daarvan.*"

De manier waarop de overheid op dit moment steeds intensiever stuurt, sluit niet aan bij de heersende opvattingen over kwaliteit bij de leden van Verus. Daarmee sluit ook het huidige toezicht, dat volgt uit het heersende sturingsparadigma, daar niet bij aan. De door ons bepleite dialoog over de bedoeling van het onderwijs en bijpassende sturing zou daarom idealiter gevoerd moeten worden voordat de inspectiekaders worden aangepast. We zien dat de Inspectie hier zoekend in is, om een balans aan te brengen tussen druk op sturing aan de ene kant en de goede verhalen in de onderwijspraktijk aan de andere kant.

De huidige sturingspraktijk heeft niet het gehoopte resultaat gebracht. Wij vrezen dat voortgaan op en intensivering van dezelfde weg, bijvoorbeeld door de invoering van de wet gerichte bekostiging, niet tot de door u en ons beoogde verbetering van de onderwijskwaliteit zal leiden, maar wel tot een nog grotere sturingsoverload, frustratie bij scholen en besturen en onvrede in politiek en maatschappij.

Ter gelegenheid van het debat dat u op 14 oktober a.s. gaat voeren over stichting, sturing en toezicht roepen wij u op niet te kiezen voor uitbreiding en detaillering van de huidige sturings- en toezichtspraktijk, maar in te zetten op een fundamenteel gesprek over het waartoe van het onderwijs en daarbij passende sturing. Verus is graag bereid om vanuit zijn visie op geïnspireerd goed onderwijs een opbouwende bijdrage te leveren aan dit gesprek.

Met vriendelijke groet,

Mark Buck en Marijke Floris
College van Bestuur Verus